

פורום קיסריה ה-15, מושב הקיץ

מושב ראש הממשלה

28.6.2007

נואמים:

אריק כרמון - היו"ר

פרופ' אמיר ברנע

נחום לנגנטל

דוד ברודט

ראש הממשלה אהוד אולמרט

היו"ר אריק כרמון:

תודה רבה. אדוני ראש הממשלה, זאת הפעם ה-15 שנפלה בידי הזכות לפתוח את מושב ראש הממשלה בכנס של פורום קיסריה. בראש ובראשונה אני רוצה להודות לשורה של אנשים שבלעדי העבודה שלהם לא היינו מגיעים לכנס כל כך מוצלח. קודם כל יושב-ראש הפורום, נגיד בנק ישראל פרופ' סטנלי פישר; זאת פעם ראשונה שאין לנו שר אוצר וסטנלי פישר הסכים להחליף אותנו, ובאותו משפט אני מרשה לעצמי לומר - -

ראש הממשלה אהוד אולמרט:

אין לכם שר אוצר קבוע, אבל יש בכל זאת שר אוצר.

היו"ר אריק כרמון:

אדוני ראש הממשלה וממלא מקום שר האוצר, או ממלא מקומו של ממלא מקום שר האוצר, או אינני יודע מה, העדרו של שר אוצר מבחינת הכנס הזה הוא החמצה אדירה, משום שאילו היינו יודעים מי שר האוצר והוא היה יושב פה - -

אני רוצה לומר שהיו כאן פשוט דיונים פוריים, שמן הסתם יש להם השלכה גם על תקציב 2008. אז קודם כל, תודה לנגיד בנק ישראל.

נגיד בנק ישראל סטנלי פישר:

אגב, זה אחד התפקידים הכי כבדים שהיו לי בשנים האחרונות...

היו"ר אריק כרמון:

ניהלת את זה יוצא מן הכלל. אולי יש לנו שר אוצר...

ראש הממשלה אהוד אולמרט:

סטנלי, אני מנוע מלהגיב, כפי שאתה יודע.

היו"ר אריק כרמון:

תודה לאורח הכבוד שלנו, אירחנו כאן את איש הבנק העולמי ד"ר דניאל קאופמן, שנתן הרצאה אתמול והשתתף בדיון בנושא של שחיתות, או יותר נכון משילות ואיך משפרים אותה. תודה מיוחדת לראש עיריית חיפה, מר יונה יהב. עיריית חיפה באמת יצאה מגדרה ועזרה לנו בצורה יוצאת דופן. הסיבה שאנחנו נמצאים השנה בחיפה היא העובדה שעכשיו זה שנה למלחמת לבנון השנייה ואחד הנושאים המרכזיים - כפי שתשמע בהמשך, אדוני - הוא העורף.

תודה גם למנהל האקדמי של הכנס, כבר בפעם הרביעית, מר דוד ברודט. ואני חייב לקרוא רשימה של אנשים שבלעדיהם באמת זה לא היה קורה - חגית אגמון ודורית שובל, מארגנות ומפיקות הכנס; איתי ליטמן, איילה הנדן, כפיר סאלם, עידית בהרד, נעמה ליפקוביץ, דנה מיכאלי, יעל דקל, נדב שכתמן, דן לוי, איריס מושקוביץ, שילה שחר, עדנה גרניט, ענת ברנשטיין ועוזרי מחקר - גיא רונן, נתי בוכניק, אמנון שרייבר ורועי ברונר.

אדוני ראש הממשלה, אני לקחתי על עצמי משנת 1996, זאת האחריות שלי להיסטוריה, לחזור ולהזכיר את כנס קיסריה 1995. אני עוד פעם חिकיתי לך וראיתי את האופן שבו מגיע ראש ממשלה עם פמליה כל כך מורכבת בגלל המציאות שלנו, וקשה לי להשתחרר מהפעם האחרונה שליויתי את יצחק רבין וזיכרונו לברכה לכנס קיסריה ב-1995, אל מושב ראש הממשלה האחרון שהוא היה איתנו.

בכנס השנה נגענו, לבד מהמדיניות המקרו-כלכלית, בשלושה נושאים מרתקים שבעצם רק העידו עד כמה אנחנו נמצאים במציאות בראשיתית. דיברנו, כפי שמיד תשמע, על האפשרות של יום

מנוחה נוסף כחלק מהשיח החוקתי וכחלק מהרצון להגיע לפשרה ולפתור את אחד הקונפליקטים הבסיסיים בחברה הישראלית. דיברנו על אתיקה במגזר הציבורי ובמגזר העסקי, וגם כאן היריעה התרחבה משום שנגענו בכמה שאלות יסוד. הבוקר היה כאן דיון מאוד חשוב, אני חושב, בסוגיית העורף כאשר לראשונה הדיון התרחב ונגע בשורה של נושאים, כפי שדוד ברודט יאמר בהמשך.

מאחר שהמושב שקיימנו אתמול בבוקר היה מושב מיוחד, אני ביקשתי משני חברים, לפני שדוד יציג את שלושת הנושאים האחרים של הכנס, לסקור בפניך בקצרה מה היו הדברים הבסיסיים הראשונים. פרופ' אמיר ברנע הכין את הדיון בצורה קצת שונה מהדיונים כל שנה, אמיר בבקשה.

פרופ' אמיר ברנע:

שלום ותודה. השאלה שהוצגה בצוות בקשר ליום שבתון נוסף לא נגעה בנושא אופי השבת, שהוא נושא נפרד. הנטייה הבסיסית של הצוות היתה ללכת ליום ראשון בתור יום שבתון נוסף, בגלל הגלובליזציה והקשר שהולך ומתהדק עם השוק העולמי בכלל ועם השוק האירופי בפרט, וגם בגלל רצון ללכת לקראת אוכלוסייה שומרת שבת מתוך הנחה שמבחינתם היום הנוסף החופשי הוא יום ראשון. אבל בשורה התחתונה, אדוני, אנחנו מצאנו שהתנאי ליום ראשון כיום שבתון הוא יום שישי כיום עבודה מלא. מכיוון שלפי הערכתנו יום שישי איננו יכול להיות יום עבודה מלא, האפשרות של יום ראשון כיום שבתון נדחית. ההצדקה למסקנה זאת היא כמובן ההשלכות המיידיות להפחתת שעות העבודה תוך התייחסות לעובדה שהשכר קשיח כלפי מטה, ולכן מדובר פה על ייקור שעת העבודה שנובע מהפיכת יום ראשון ליום שבתון כאשר יום שישי הוא יום עבודה חלקי. השינוי בעלות העבודה הוא מהותי, הוא ישפיע לרעה על היקף התעסוקה והשרידות, במיוחד בענפים עתידי עבודה, במיוחד בענפים בפריפריה.

דובר כאן בכנס, בלי קשר לנושא יום השבתון על ההשלכות של ייקור העבודה, על התוצר ועל הצמיחה. ההשוואה לאירופה, שבה מספר שעות העבודה הוא נמוך ויום ראשון הוא כמובן יום שבתון, איננה במקומה לדעתנו בגלל הפער בהכנסה לעובד, בשיעור ההשתתפות בכוח העבודה וגורמים נוספים. לדעתנו יום שישי לא יכול להיות יום עבודה מלא עקב הרגלים שהשתרשו לגבי כניסת השבת, כאשר פתרונות יצירתיים שונים שהועלו - כמו שינוי שעות, ימי חופש - אינם ממצים. העובדה שכבר 60% מכוח העבודה איננו מועסק ביום שישי ועובד מלא ביום ראשון מצביעה על עדיפות נגלית, על רצון הציבור, שבבחירה בין יום שישי ליום ראשון הוא מעדיף את יום שישי.

נקודות נוספות - נושא המיעוט המוסלמי, כ-80% מהמיעוט הערבי בארץ שיתקשה לתפקד כאשר יום ראשון יהיה יום שבתון, כי אצלם יום שישי הוא יום שבתון, חלקי לפחות. הדגשנו את הצורך בסינכרוניזציה, שסגירת יום שבתון יוצרת בעיות של סינכרוניזציה עם מערכות שירותים בכלל ומערכת החינוך בפרט. דיברנו על ההשלכות של הארכת יום העבודה שנדרשת להשלמת שעות העבודה, שיוצרת בעיה - גם של נשים עובדות, גם של תפוקה שולית פוחתת. כל הנושאים האלה הועלו.

לכן השאלה הממשית שצריך לשקול, לדעתנו, שיש לה משמעות - לא משמעות רחבה במיוחד - האם להכריז על יום שישי כיום שבתון לעומת המצב הנוכחי של התאמה פרטנית וולונטרית שקיימת, שאנשים מסתדרים בצורה שחלק עובדים ביום שישי, חלק עובדים ביום ראשון במקום יום שישי, בלי שיום שישי מוכרז כיום שבתון רשמי. ההשלכות הן בעיקר על מערכת החינוך, שפועלת ביום שישי, ואם יכריזו על יום שישי כיום שבתון היא לא תפעל ביום שישי. זאת השאלה שצריכה לעמוד לדיון.

לסיכום, אדוני ראש הממשלה, למרות שכמו שאמרתי הנטייה הטבעית הראשונית שלנו היתה כן ללכת לקראת האחדה גלובלית, של יום ראשון כיום שבתון, לצערנו המגבלות שישנן על הפעלת יום שישי כיום עבודה מלא הביאו אותנו למסקנה שבשלב הזה השיקול היחיד שישנו הוא בחירה בין יום שישי כיום שבתון או יום שישי כיום שבתון חלקי במסגרת הסדרים וולונטריים, כפי שאנחנו רואים, שהמשק מתארגן לאורם. תודה רבה.

היו"ר אריק כרמון:

אני ביקשתי, אדוני ראש הממשלה, גם מנחום לנגטל לתת סקירה קצרה. אם אתה זוכר, בהמשך ליום העיון שקיימנו במכון הישראלי לדמוקרטיה לגבי אופייה היהודי של המדינה, הקמנו מועצה

ציבורית שנחום עומד בראשה והוא מאוד מעורב בסוגיית השבת. אני חושב שיש חשיבות לשמוע עוד פרספקטיבה. אני מניח שאנחנו עומדים על סף דיון ציבורי בנושא הזה. נחום, בבקשה.

נחום לנגנטל:

תודה, אדוני ראש הממשלה. היו גם אנשים שהתבטאו קצת שונה ממה שפרופ' אמיר ברנע אמר והדעות פה היו חלוקות. אני לא מניח שניתן לעשות הצבעה, אם כי רוב הכלכלנים שדיברו בכינוס כאן תמכו בעמדתו של אמיר ברנע, ובכל אופן נשמעו גם גישות אחרות.

אני חושב שצריך לקחת בחשבון את הסוגייה הזאת בתוך סוגייה קצת רחבה, והיא איך אנחנו מתייחסים ליום השבת עצמו וההסדרים שקיימים בתוך משק העבודה. ידועה לך הצעת הניסיון שלנו להוביל סוג של פשרה בתוך השבת עצמה, של הפרדה בין מסחר ושירותים לבין תחבורה ציבורית, שעות פנאי, בילוי וכל הסקטור הזה, שהוא כן יוכל לפתוח בשבת, ובקונטקסט הזה לראות את היום החופשי הנוסף, את יום השבתון הנוסף. להכרזה עליו יש השלכה, כפי שאמיר אמר קודם, לגבי מערכת החינוך אבל יש השפעה נוספת כמובן, שברגע שאתה מכריז על יום שבתון, גם שעות העבודה באותו יום מיוקרות ב-200 אחוזים, וגם לזה יש השלכות למשק העבודה.

מה שבכל אופן עומד לנגד עינינו זה שכרגע ישנם כשלים בהתנהגות התרבותית במדינת ישראל, בהתנהגות הכלכלית, המשקית ומשק העבודה, בין ציבורים דתיים לשאינם דתיים, בשבת עצמה. יש אפליה כלפי עניים בתחום התחבורה הציבורית בשבת, שהם אינם יכולים לנסוע למקומות הבילוי בעוד שלאנשים בעלי אמצעים יש מכוניות פרטיות והם יכולים לנסוע גם כשהתחבורה הציבורית איננה פועלת בשבת. המתנ"סים, רוב רובם - בדקתי בערד, כנראה שהוא גם סגור - גם כן אינם פתוחים בשבת, ויש עיירות פריפריאליות שבהן המתנ"ס הוא המקום היחיד שיש בו פעילות תרבותית. יש אפליה גם בצד השני, כלפי עוסקים, עובדים שאינם יכולים להיות מועסקים במשק העבודה; אם אותה חנות פועלת או אותו מרכז פתוח בשבת, כמובן שהם לא יקבלו את אותו עובד שאיננו יכול לעבוד בשבת. יש אפליה, כמובן, גם כלפי בעלי עסקים, יש אפליה בין עסקים שפתוחים בשבת לבין עסקים שאינם פתוחים בשבת. למשל, יש אפליה בין שפיים לבין מרכז עזריאלי, ואם ניתן למרכז עזריאלי לפעול כמו שפיים, אז תהיה אפליה בין הקניון בעזריאלי לבין החנויות בתל אביב, ואז גם החנויות יכולות להיפתח בשבת. זהו תהליך של דומינו, שיוצר כשל מסוים.

השאלה אם אנחנו רוצים להיות מובילי תהליכים ולא מובלים בתהליכים. אני רואה בעיניים מאוד פסימיות את ההצלחה של הכרטיס שגם דתיים לאומיים מחזיקים בו, כרטיס אשראי, שכבר מונה 46,000 מחזיקי כרטיסי אשראי, שטוב רק לחנויות שומרות שבת. זה חלק מתהליך של גטואיזציה בחברה הישראלית, שכל אחד עושה שבת לעצמו ומתחיל לדאוג לעצמו. מה שאנחנו חושבים - ובדבר הזה אני יכול להתחבר עם אמיר - שצריך שיהיה יום אחד שיהיה יום מנוחה, והיום השני צריך להיות יום שבו תהיה פעילות גם של קנייה, גם של בילוי, שבו יהיו פתוחים רוב הדברים שציבור דתי וציבור לא דתי יכולים ליהנות ממנו. הוויכוח שקיים הוא האם זה יהיה יום שישי או יום ראשון, כך צריך להתייחס לוויכוח הזה. בעוד שיום שישי הוא יום חלקי גם מבחינת בילוי וגם מבחינת כל הפעולות האחרות שאנחנו רוצים לעשות, ההערכה היא שזה לא נותן את הפתרון האופטימלי לבעיה שהצגנו. לכן בעיניי זהו יום ראשון הוא עדיף.

הוויכוח שקיים פה בעצם, הוא האם ניתן לחזור למצב שבו יעבדו ביום שישי יום עבודה מלא. זאת נקודת הוויכוח האמיתית. בעוד שפרופ' אמיר ברנע, כפי שאתה יודע, הוא אדם שמאוד-מאוד דואג לשמירת השבת, הוא חושב שאי אפשר לעבוד ביום שישי יום עבודה מלא משום שהוא חושש שכך יחללו את השבת. מאחר שלי לא כל כך אכפת מה יקרה בשבת, אני חושב שיום שישי אפשר לעבוד יום עבודה כמעט מלא, ודאי שבחלק מהשנה. הבאתי את הדוגמא שלפני שבועיים היתה לי הזכות לקנות ציוד ב-B & H בניו-יורק, במנהטן, זאת חנות הצילום הגדולה ביותר בארצות הברית, שהיא שייכת לחסידי סאטמר, שנסגרת בשעה 5:00 אחר הצהריים ביום שישי, כשכל החסידים שמוכרים בחנות הזאת נוסעים עד לפלטבוש ובורו-פארק ושם הם מקבלים את השבת בשעה 8:00. כך שבשעון קיץ אין בעיה עם הדבר הזה.

אני חושב שמה שצריך לעשות זה לקבל את נקודות המוצא שצריך להשקיע הרבה אנרגיות בקבוצות עבודה, אולי להתחיל באופן וולונטרי, בשאלה איך אנחנו יוצרים שיח בין הציבורים השונים במדינת ישראל סביב סוגייה שיש לה הרבה היבטים ערכיים והתנהגותיים, ושהדבר הזה יהיה במזעור נזקים לכלכלה הישראלית. אני חושב שצריך לקחת על עצמנו את המשימה שנניח עוד עשר שנים נגיע לאיזושהי תוצאה וממנה נגזור חוק משתלב, שיביא עם השנים להטמעה של

התהליכים האלה. כמובן נצטרך לבדוק, בניסוי וטעייה, מה ההבדל שיש בין יום שישי לבין יום ראשון, ומה ה-benefit שיש לכל בחירה.

דוד ברודט:

אני אנסה לסכם בפניך, אדוני ראש הממשלה, שלושה מושבים שנערכו אתמול והיום, כאשר המושב הראשון מוגדר כ"היבטי חוק ואתיקה בהשתלבות ישראל בכלכלה הגלובלית ומדינות ה-OECD. אם אני צריך לסכם בפניך דיון של כמה שעות, היו פה כמה וכמה נושאים שכדאי קצת לעמוד עליהם. במהלך השיחה הזאת, וגם במשך הרצאתו של ד"ר דני קאופמן, שאחר כך אצטט כמה דברים מדבריו, יש ניסיון להגדיר כמה מושגים ומונחים. דובר פה על שחיתות, דובר פה על אתיקה, דובר פה על משילות ודובר פה על אחריות חברתית. כל אחד מהם הוא מושג שעומד בפני עצמו, יש קשר ביניהם אבל אלה לא מושגים אחידים.

היה פה ניסיון לבחון את התנהגות המערכות גם בסקטור העסקי וגם בסקטור הציבורי, לאור העובדה שבכל אופן חל משהו במדינת ישראל במהלך עשרים השנים האחרונות, עם המעבר ממשק ריכוזי וציבורי לכלכלת שוק, לתחרות, לגלובליזציה. יש שינויים ותהליכים כלכליים, חברתיים, ערכיים בחברה הישראלית, שיצרו פגיעה בסולידריות החברתית, מעבר מקולקטיביזם לאינדיבידואליזם, עליית ערך החומריות, כל השאלות הללו יצרו המון שאלות והמון בעיות שהבליטו את השאלות שצינתי אותן קודם, גם יצרו את הדימוי הזה שיש יותר שחיתות; אני מזכיר שהיה פה דיון שבו נאמר שגם אם זה לא כך, הדימוי ודאי עלה גם אם במציאות הדברים הם לא בדיוק מהסוג הזה. הדיון התפתח והצוות - ואני צריך לומר פה שהדיון הזה נעשה על-ידי צוות שבראשות עו"ד דוד חודק - הציג פה המלצות שאחר כך אומר אותן. על סמך הדיון הזה התפתח דיון לגבי השאלה האם התהליכים האלה שדיברתי עליהם, של שחיתות ובעיות במשילות, לא יצרו אחר כך תגובות נגד של משפטיזציה יתר, או משפוט יתר, שאלות לגבי אכיפת החוק ושאלות שיכולות לפגוע במדינת ישראל, וזה ההקשר הכלכלי, משום שמשקעים בין-לאומיים לא אוהבים להיות במדינה שיש לה דימוי משוחת ושיש לה אתיקה חסרה ויש לה בעיות במשילות, כי זה חלק מהאטרקציות שמדינות היום מתחרות עליהן.

הצוות בראשותו של עו"ד חודק המליץ על כמה נקודות שאני רוצה לציין אותן. אל"ף, הקפדה על ציות לחוק, קודם כל על-ידי הממשלה. הוא הביא את דו"ח טליה ששון ודו"חות אחרים, כדוגמא לכך שהממשלה מקבלת החלטות ולא מממשת אותן ובכך יוצרת נורמות, ובעיית הנורמה היא בעיה מאוד מרכזית בדימוי של משילות נמוכה. יש שאלת ההטמעה של כבוד ואחריות לשירות הציבורי. השירות הציבורי הוא במידה רבה המסגרת שבה אנחנו עובדים והיא מונהגת על-ידי המערכת הפוליטית, אבל יש שירות ציבורי שנותן שירות ומהווה הנהגה, וישנו שירות עסקי שכמובן עושה את מה שהוא עושה. יש איזושהי פחיתות כבוד ביחס לשירות הציבורי, ויש אי-כבוד מספיק לעובדי השירות הציבורי. חייבת להיות הגינות במערכת היחסים בין הממשלה לאזרחים ולסקטורים. הצוות ממליץ על דיון ציבורי משמעותי בכל הסוגיות הללו, גם על קיום שולחן עגול של מגזרים - עסקי, ציבורי, רגולציה, חקיקה - ותוך כדי כך גם כמובן לחזק את האמון במערכת הציבורית על-ידי תיקון ורפורמות בסקטורים חלשים.

בתחומי האתיקה אנחנו רואים יותר ויותר בניית קודים אתיים בקבוצות שונות, אנחנו יודעים שקיימים קודים אתיים לעובדי מדינה, לחברי הכנסת; יש קודים אתיים לשופטים, מנסים לעשות קודים אתיים לשרים. כל אלה דברים חשובים, כמובן שזה חלק מאותה גישה של יצירת כבוד ותפקוד נכון. הצוות ממליץ על הגברת השקיפות, כתיבת אמנות שירות. הצוות ממליץ על הסדרת עניין הלובי במדינת ישראל - לא נגדו, אבל בכל אופן יצירת כללי משחק יותר הגונים של הלובי הזה. הצוות ממליץ על שמירת יוקרת השירות הציבורי וצמצום המשפטיזציה על-ידי כך שגם תהיה תקופת שירות ארוכה של הפקידות הבכירה במגזר הציבורי, חיזוק היוקרה על-ידי יכולת ומתן שיקול דעת, שכר לעובדי מדינה שנמצאים בצינון כדי שלא ייווצר מצב שמצד אחד מבקשים מהם צינון ארוך ומצד שני לא מתגמלים אותם, יצירת שילוב של תוכניות אתיקה במערכת החינוך הישראלית, הגדלת מספר השופטים על מנת להקטין את העומס עליהם ולהגביר את מידת עשיית הצדק. כל אלה נקודות שמומלצות. חתימה של אמנה נגד השחיתות, כפי שמתחייב מהחתימה ב-OECD וכדומה.

הייתי מבליט כמה נקודות שצוינו בדיון במהלך המושב. יש תחושה רבה מצד הרבה מאוד אנשים ששאלת הנורמות ושבירת הנורמות הביאה לאותו תהליך של משפטיזציה, ושאותה אמירה שאנחנו בדרך כלל אומרים "it's not done", שהיא בעצם הבסיס לקיום נורמות, לא קיימת במידה

הראויה והנכונה במדינת ישראל ובחברה הישראלית. אין בונוס על התנהגות ראויה ואין קנס על התנהגות לא ראויה, אם אני מסכם את העניין, כחלק מהפגם החברתי.

ד"ר דניאל קאופמן מהבנק העולמי, שמתמחה בנושא הזה וחוקר את הנושא, הציג בפנינו את התמונה בפרספקטיבה גלובלית. כלומר, הוא נתן לנו את התמונה של ישראל, איך היא נראית בעולם, ומה בעצם נקודות השיפור הראויות להתבצע במדינת ישראל. ד"ר קאופמן הציג את העניין בכך שאמר שיש לנו חולשה במשילות, ב-governance של מדינת ישראל. זה מעמיד היום את מדינת ישראל במקום בין 40 ל-50 בעולם, כאשר למשל ב-GDP פר קפיטה אנחנו במקום 21 או 22, כך שיש לנו הרבה מקום להשתפר. בוודאי אם אנחנו רוצים להתקדם בסולם המדינות הנאורות ולקיים אטרקציה למשקיעים זרים, אנחנו חייבים לעשות שיפורים גדולים מאוד בתהליכי המשילות שלנו, בקבוצות הכוח, בהתנהגות הממשלה, בבירוקרטיה הישראלית. אני לא מפרט כרגע את כל הנקודות, אבל דובר למשל שיש לבצע שיפורים בגישה של איך לעשות עסקים במדינת ישראל; doing business in Israel לא נחשב כנקודה ממעלה ראשונה, וזה כמובן משפיע ומושפע ממידת הנראות שלנו לגבי המשילות, וזה משפיע כמובן על משקיעים זרים בעשיית עסקים כאן. הציגו פה היום אחר הצהריים שלמשל בפרמטר של איך נעשה רישום מקרקעין במדינת ישראל, מדינת ישראל נחשבת במקום ה-150 בעולם. לעומת זאת, במחקר ופיתוח אזרחי מתוך התוצר, מדינת ישראל היא במקום 1. הפער הזה, הדיסוננס הזה, בין מקום 1 בתחום מסוים לבין 150 בתחום אחר, כמובן יוצר מצב של נראות לא טובה ואמינות קשה לגבי ממשלת ישראל, בוודאי אם יש לנו אמביציה - ונדבר על זה אחר כך - למקם את עצמנו טוב יותר במערכת הכלכלית הבין-לאומית.

יש פה כמובן נסיבות מקלות. אנחנו חברה יחסית צעירה, תרבות שלטונית מתהווה, אנחנו עוברים מתקופה של בניין אומה וחברה מגויסת לחברה גלובלית וחברת שוק. כל אלה הן נקודות שנותנות לנו את הסיבה מדוע אנחנו אולי נמצאים בסיטואציה הזאת, אבל זה לא מנחם אותנו אם היעדים ארוכי הטווח שלנו הם להגיע לרמת פעילות כלכלית ו-GDP יותר גבוה ולמשוך משקיעים, שזאת במידה רבה אחת מהמטרות שלנו.

הנושא שנדון הבוקר - וזה הנושא השני - הוא הנושא של העורף כחזית. שוב, זאת הסיבה שאנחנו נמצאים בחיפה, שנה לאחר המלחמה. ובכן, התגלה שיש בעיות רבות מאוד במערכת העורף במדינת ישראל. צוות בראשותו של דן מרידור, עם הרבה מאוד אנשים, הציג בפנינו היום את הדו"ח שלהם. אני אומר לך כמה ממצאים עיקריים וכמה תובנות שבאו מהדיון עצמו. הצוות לא בדק את כל נושא העורף, אבל הוא בדק כמה נושאים של ההיבטים הכלכליים, ובמידה מסוימת זאת התייחסות ראשונית של תפיסת העורף בגישה מערכתית. אמנם תופעת העורף היא לא תופעה חדשה, אנחנו כבר ראינו את זה במלחמת המפרץ, ראינו את זה באינתיפאדה, אתה כראש עיריית ירושלים לשעבר מכיר איך העורף התנהג, וראינו את זה כמובן במלחמת לבנון. אנחנו רואים מצב שבו המלחמה המרכזית היום היא לאו דווקא רק בחזית הקלאסית, אלא הגבול לא עוצר והוא נמצא בתוך העורף - אם זה בנשק תלול-מסלול, אפילו מנהרות כפי שאנחנו יודעים, וכתוצאה מכך משתנה האיזון בין מיגון לבין מערכת התקפי, על כל מה שמתחייב מזה.

השאלות שהצוות העלה פה היו: האם הפרטת הביטחון הפנימי או ביטחון העורף הן דבר ראוי, ונעשה על זה דיון רציני, והאם הגדרת קו העימות הקלאסית, שהיא קו העימות של הספר, היא הדבר הנכון והראוי בימים אלה לאור הניסיון המצטבר כפי שחווינו זאת בשנה האחרונה, אבל בעצם יש לנו כבר ניסיון מצטבר של 15 שנה מאז מלחמת המפרץ הראשונה. לכאורה הביטחון הוא מוצר ציבורי קלאסי, הממשלה צריכה לקחת על עצמה את המוצר הזה ואת כל האחריות עליו, וזה חלק מתפקידי הממשלה וכמעט הייתי אומר שאין על זה ויכוח. אבל אנחנו יודעים שחלק מעומס הביטחון שנובע מהעורף הוא כניסה לתחום הפרט - אם זה הממ"ד המפורסם בהוצאות הבנייה, אם זה אדם נוסע במונית במקום באוטובוס בגלל חששותיו, ואם זה השקל או שניים שהוא משלם לאבטחה כשהוא נכנס למסעדה. כל אלה הן שאלות שיוצרות גם שאלה מהותיות וערכיות - האם הפרטת ביטחון הפנים והעורף היא דבר ראוי, האם זה לא יוצר הגדלה של הפערים, האם אין פה שאלות ערכיות לגבי תפקיד הממשלה ואחריותה ולגבי החוסן הלאומי, והשאלות החברתיות שקשורות בזה.

תוך כדי הדיון הזה עלו גם שאלות יותר כבדות לגבי ארגון מערכת העורף. בעצם במערכת העורף אנחנו רואים ארבעה גורמים מרכזיים - יש השלטון המרכזי ותפקידו, יש פיקוד העורף ושאלותיו, יש הרשויות המקומיות שהיו בחזית, ויש המגזר השלישי שעשה את פעולותיו. כל אלה יצרו את השאלות מהו המודל הראוי, איך לאזן בין כל הגורמים הללו בהפעלת העורף, ואיך מישוהו יתכלל את כל הפעילות הזאת באופן שיהיה יעיל ואפקטיבי וייתן שירות לאותם אנשים שנמצאים

כמצוקה כתוצאה ממצבי החירום אשר קורים בעורף. בשאלות האלה, על-פי מה שנראה - לפחות במלחמה האחרונה - יש הרבה מאוד מה לשפר וליצור את החלוקה הראויה בין כל הגורמים הללו על מנת שתהיה פעולה יותר אפקטיבית.

לשאלת הגדרת קו העימות - קו העימות הקלאסי היה קו שנמצא במספר קילומטרים כזה או אחר מקו הגבול החיצוני של מדינת ישראל, והשאלה אם באמת שדרות היא בקו הגבול, האם ירושלים בזמן אינתיפאדה קו הגבול, וחס וחלילה אם יהיו טילים שייפלו במרכז הארץ, מה תהיה ההתייחסות לאזורים הללו. כלומר, קו העימות הקלאסי שאנחנו מכירים אותו מימים ימימה, האם הוא הקו הנכון או ההגדרה הנכונה. הצוות ממליץ על הגדרה דינמית כך שכל פעם תינתן ההגדרה הנכונה, ועל-פי ההגדרה הזאת גם יהיה הפיצוי המתאים, אם זה פיצוי של מס רכוש בהתאם למה שנקבע כיום, ואם זה פיצוי על נזק כלכלי לעסקים כפי שנעשה במלחמה האחרונה. לעומת זאת, זה לא נעשה בירושלים ב-2001-2003 או במקומות אחרים שסבלו מנזק כלכלי כזה בזמן האינתיפאדה.

כל אלה שאלות אשר היה מן הראוי לטפל בהן, וכתוצאה מכך בדיון עצמו עלו השאלות האם הרשויות המקומיות מוכנות לתרחישים הבאים, האם בכלל העורף הוא בר-הגנה ואולי אנחנו משלים את עצמנו שיש לנו את היכולת הזאת. מכל מקום, זאת שאלה שעומדת לפתחך, כראש ממשלה, ולפתחה של הממשלה - איך מנהלים את הסיכונים הללו, במיוחד שכלכלת ישראל לא יכולה להתמודד עם האתגר של מיגון העורף בהיקפים הגדולים שכל בית יוגן וכל מרחב יהיה בצורה של ממי"ד. לכן אלה שאלות של ניהול סיכונים, יכולת הגנת העורף, היכולת התקציבית לממש את הדברים הללו. כתוצאה מכך איך אנחנו יוצרים בכל אופן מצב שבו יהיה כושר עמידה לציבור הישראלי, ופתרון כל השאלות שצינתי קודם - מערכת היחסים המורכבת בין שלטון מרכזי, פיקוד העורף, הרשויות המקומיות והמגזר השלישי; כל אחד מהם רוצה לבצע וכל אחד צריך ליצור את התרומה שלו, אבל מישהו צריך לעשות את זה באופן מסודר.

תוך כדי כך עלו גם שאלות של המגזר הערבי שהיה חסר אונים באופן יותר קיצוני מאשר המגזר היהודי, וגם פה עלתה שאלת המשילות, משום שמשילות שלא טובה בזמן שלום היא כנראה גם לא טובה בזמן חירום. מי שמשפר את המשילות ברגיעה, יקבל משילות טובה יותר בחירום.

אם אני מסכם את העניין הזה, אלה בעצם המסקנות העיקריות - ארגון, הגדרת קו העימות, הפרטת העורף וקבלת האחריות הלאומית על כל מה שמתחייב מזה.

המושב האחרון הוא המושב הקלאסי והמסורתי של כנס פורום קיסריה, והוא מושב המקרו שבא לתת דיווח על מצב המקרו ברמה הלאומית, מצב האומה ברמת המקרו ומה אנחנו מצפים לגבי העתיד. הדיון פה התפתח לכמה כיוונים. קודם כל, מבחינת העובדות, היה צוות בראשותו של פרופ' ליידרמן, שהציג לנו את תמונת המקרו המעודכנת לשנת 2007-2008. למעשה, החלק הטוב בסקירה היה הצגת הישגים מאוד מרשימים במקרו-כלכלה של מדינת ישראל בשנים האחרונות, במונחים של צמיחה ותעסוקה, אינפלציה ומאזן תשלומים, ביחס חוב, תוצר, בגירעון וריבית ריאלית. הייתי אומר שכמעט כל הפרמטרים הכלכליים הם חיוביים הן במונחים של 3-4 השנים האחרונות וגם עשינו סקירה יותר היסטורית לגבי 20 השנים האחרונות, במידה רבה מאז תוכנית הייצוב שביום ראשון, ה-1 ביולי, ימלאו 22 שנה לקיומה. כלומר, השיפור ברמת המציאות הכלכלית של מדינת ישראל היא ודאי טובה.

עם זאת, מה הם האילוצים והחולשות של המשק הישראלי? החוב הציבורי ביחס לתוצר עדיין גבוה, 88% בשנה שעברה, נניח שזה ירד השנה ל-85%, הוא עדיין גבוה - לא במונחי מסטריכט של 60% - וזאת כמובן בעיה. יש שאלות של שיעור השתתפות בכוח העבודה, שהוא עדיין נמוך במדינת ישראל לעומת המערב. זאת שאלה אסטרטגית וגם לא נקודתית לשנה זאת או אחרת, אבל יש לנו הרבה מקום לשפר.

הצוות בדק והציב לפנינו תמונה - כלומר, במצב steady state של העולם כפי שהוא היום, ומדינת ישראל כפי שהיא היום, אנחנו יכולים לצפות ל-4% צמיחה בחמש השנים הקרובות בממוצע, תוך כדי ירידת אבטלה, קיום עודף במאזן התשלומים והמשך ירידה בחוב. אבל הצוות הציג לפנינו את רמת הפגיעות של המשק הישראלי. רמת הפגיעות של המשק הישראלי יכולה להיות בקומבינציה שבה תהיה הרעה והאטה בעולם והרעה בביטחון כתוצאה מהסיבות שידועות לנו. קומבינציה של שני הדברים האלה ביחד יכולה להביא אותנו למצב קצת יותר טוב מאשר היה לנו ב-2001-2002, שאז דיברו על עליית תוצר לנפש של אפס בערך, אבל עלייה באבטלה ועלייה בחוב. לכן למדיניות הפיסקלית יש תפקיד מאוד חשוב כדי למנוע את ההרעה הזאת, וכמובן שתפקוד נכון של המדיניות הפיסקלית ייצור את יכולת הנטרול של התופעות השליליות.

הדיון עצמו, שהתפתח לאחר מכן, התפתח בכמה מסלולים. במסלול אחד זה התפתח גם על רקע דבריו של הנגיד בארוחת הצהריים וגם על רקע דברי מנכ"ל האוצר והממונה על התקציבים על הלחץ הפיסקלי הגדול שצפוי ב-2008, שבה אנחנו מדברים על ביקוש פיסקלי של 8-9 מיליארד שקל מעבר ליעד של ה-1.7%. כמובן שבפורום הזה דעתם של כולם, גם היותר ליברלים וגם הפחות ליברלים, היא שהממשלה צריכה לעמוד על כך שקיומה של המשמעת הפיסקלית בשנת 2008 תהיה נר מרכזי למדיניות הכלכלית בשנה הקרובה, כחלק מהאמינות הפיסקלית, המהימנות של הממשלה, גם במונחים של המשק הישראלי פנימה וגם במונחים של ה-perception שלנו כלפי חוץ. כאן עלתה השאלה האם בעתיד, לאחר שנעבור את המשמעת הפיסקלית של שנת 2008, נוכל ליצור עלייה מסוימת במגבלת ההוצאה הציבורית. היתה פה קבוצה גדולה מאוד שחשבה שאפשר לעשות את זה, אבל אחרי שקצת נבסס את מעמדנו הפיסקלי הנוכחי, שקנינו אותו בעמל רב ובמאמץ גדול מאוד.

השאלה השנייה שעלתה פה בעוצמה גדולה מאוד, היא מהו יעד הצמיחה הראוי למדינת ישראל. בעצם אנחנו קצת מתבשמים מהצמיחה של השנים האחרונות, של 5%, ואנחנו רואים בזה הישג גדול מאוד, וגם כשאומרים לנו שבשנים הקרובות יהיה לנו 4%, אנחנו מתבשמים מכך, אבל יש פה קבוצה גדולה של אנשים שחושבת שמדינת ישראל צריכה להציב יעד יותר שאפתני וראויה לעשות את זה. יש לנו את כוח האדם, אין שום סיבה שלא לעשות מה שעשו מדינות אחרות שהיו במצב כלכלי אפילו יותר גרוע ממדינת ישראל ולהציב למדינת ישראל יעד גבוה יותר של צמיחה, יעד של צמיחה שכבר מושתת על מדיניות שתממש את זה, יעד צמיחה של לפחות 6% בממוצע שנתי לעשור הקרוב. אני לא רוצה להגיד שזה קונצנזוס כללי של כל היושבים כאן, אבל קבוצה גדולה מאוד של אנשים רואים בזה מטרה ראויה ואפשרית, כלומר לא רק מטרה ראויה אלא גם אפשרית. גם נגיד בנק ישראל הוא לא מהקבוצה שחושבת שזה דבר בלתי אפשרי. מובן שלשם כך צריכה להיות מדיניות ראויה ומתאימה ולא דנו בכל סעיפי המדיניות, אבל אנחנו רואים בזה יעד גדול מאוד למדינת ישראל ובכך בעצם נממש את פוטנציאל הצמיחה של המשק. זה דורש כמובן התייחסות לשיעורי השתתפות של הקבוצות המונדרות היום מכוח העבודה, קרי המגזר הערבי והמגזר החרדי, זה דורש טיפול בהון, זה דורש טיפול במשילות הממשלה, אני חוזר לנקודה הזאת גם במושב הזה. לממשלה יש תפקיד - גם אם אנחנו רואים את הוצאת הממשלה מתוך התוצר כדבר שיוּרד באופן כללי, הרי תנאי המשילות הם מאוד גבוהים.

אכן גם השאלה של מהו גובה הוצאות הממשלה הרחבה בתוצר עלתה פה בדיון. אנחנו כבר נמצאים במצב יחסית טוב יותר מאשר היינו בעבר, התקיים פה דיון האם כבר הגענו למנוחה והנחלה, אני חושב שעוד לא הגענו למנוחה והנחלה, אנחנו כבר מתקרבים לזה, אבל אנחנו צריכים לחשוב יותר ויותר על גובה ההוצאה הציבורית מהתוצר לשלב של השנים הבאות, כי אנחנו כבר נמצאים בטווח הנורמלי של המדינות השונות. במדינות השונות של ה-OECD הרמה הנמוכה ביותר מתחילה בסביבות שלושים ומשהו אחוז, והרמה הגבוהה היא 50%, ואנחנו נמצאים השנה בסביבות 45%-46% כשהממוצע של ה-OECD הוא 43%. כך שאנחנו מגיעים כבר לנקודה שבה אנחנו יכולים להתלבט, גם אם לא בשנה הזאת, כי אני חוזר ואומר - דעת הפורום היא שבשנת 2008 ראוי לשמור את ה-1.7% ולו כדי לחזק את האמינות הפיסקלית של מדינת ישראל ואת החלטות הממשלה עצמה כלפי פנים וכלפי חוץ. אבל לגבי העתיד, יש אפשרות ויש לנו יכולת לחשוב אולי על עלייה נוספת בהוצאות הממשלה ומהו ההרכב המתאים, הרכב שישרת את המטרה של צמיחה מואצת יותר לשנים הבאות במונחים של השקעות בתשתית, במונחים של חינוך, במונחים של השכלה גבוהה, במונחים של טיפול בשני הסקטורים היותר בעייתיים - החרדי והערבי. אני יכול להגיד לך בהערת סוגריים שישנו צוות שמטפל בסוגייה הזאת, לא במסגרת הזאת, אבל הנושא הזה הוא נושא אמיתי מבחינת האפשרות להגיע למדינת ישראל והוא משתלב גם במאמצים אחרים שמוכרים לך בתחום הזה.

זה בעצם מסכם את נושא המקרו. אני רוצה לחזור ולומר: בנושא המקרו הגענו להישגים גדולים מאוד, ממשלות ישראל הגיעו להישגים גדולים מאוד, צריכים להיות מאוד זהירים ולדעת - מי שנכווה ברותחין נזהר בצוננין - מה הם שולי הביטחון וכושר הספיגה של המשק הישראלי, אבל יש לנו תנאי פתיחה טובים והצוות גם הציג זאת. בעצם הביקורת הפעם היתה דווקא מהצד היותר השאפתני, שאני באופן אישי גם מקבל את זה. דבריי מסכמים את שלושת המושבים שהיו היום ואתמול.

היו"ר אריק כרמון:

תודה רבה. אדוני ראש הממשלה.

ראש הממשלה אהוד אולמרט:

כבוד נשיא המכון הישראלי לדמוקרטיה, ידידי פרופ' אריק כרמון, נגיד בנק ישראל פרופ' סטנלי פישר, מנכ"ל משרד ראש הממשלה רענן דינור, מנכ"ל האוצר ירום אריאב, ידידי ראש עיריית חיפה מר יונה יהב, ידידי דוד ברודט, המנהל האקדמי של פורום קיסריה, מכובדי כולם.

ראשית כל אני רוצה להודות על הסקירות שיכולתי להאזין להן ולתמצת את עיקרן. אני מניח, כמקובל בכנס קיסריה, שאנחנו עוד נקבל את הפירוט המלא של דברים רבים שנאמרו כאן במהלך היומיים ובוודאי שנקדיש להם גם זמן, גם מחשבה וגם תשומת לב. אני מצטער שבעוד אתם עוסקים ברמה הדייונית בחלק מן הנושאים, אני הייתי צריך לשבת ולקבל החלטות בדיוק בשאלות הללו, בין היתר כדי לבוא במצפון נקי לשמוע את המבחנים שאתם מציבים לנו כממשלה בחלק מהנושאים שקשורים בסופו של דבר לראיית המקרו של הכלכלה הישראלית. מכל מקום, תודה על הסקירות ואני מצטער שסדר היום הדי עמוס לא איפשר לי לבלות כאן קצת יותר, כפי שאולי הייתי רוצה לעשות. כשאני מסתכל על הפנים המחייכות של רבים כאן, אני מניח שידידי ראש העיר חיפה יונה יהב דאג שהכנס הזה הפעם, כמו בפעמים אחרות במקומות אחרים, ייהנה גם מאירוח יוצא מן הכלל כפי שעיריית חיפה רגילה לעשות.

ההתכנסות בחיפה היא בהחלט מפגן של הזדהות עם הצפון, גם תוך הצדעה מרשימה לעמידה של האזור הזה בימי מלחמת לבנון השנייה. זאת הוכחה טובה לכך שהפורום הזה מחובר לאירועים שהם חלק בלתי נפרד מסדר היום הלאומי. כשהפורום משרטט את תמונת המקרו של כלכלת ישראל, הוא עושה את זה במבט מאוד מקצועי ומאוד חד, אבל גם בלב קשוב ואכפת. כפי שאמרת, אני מעריך מאוד את ההתייחסות ואת חוות הדעת השונות.

אני מבקש לומר מספר מילים על עמידותה של החברה בישראל. הרי עמידות המשק איננה מטרה בפני עצמה אלא מרכיב בבנייתו של חוסן לאומי, חוסן הבא להבטיח את הדבר החשוב ביותר באמת - עתידו של עם ישראל בארצו. לחוסן הלאומי יש כמה מרכיבים, ואחד החשובים שבהם הוא החוסן החברתי. החברה הישראלית היא חברה הטרוגנית מאוד; יש בה ילידי הארץ ועולים חדשים, עולים שהגיעו ממאה ארצות וממאה תרבויות שונות, יש בה יהודים וערבים, בין הערבים יש נוצרים ויש מוסלמים, בין היהודים יש דתיים וחרדים וחילוניים, יש עשירים ועניים, תושבי מרכז הארץ ותושבי הפריפריה. אין ספור קווי חלוקה חוצים את אוכלוסיית הארץ לציבורים ולמגזרים, שמהווים ביחד את פסיפס החברה הישראלית. כל קווי החלוקה האלה מאיימים כביכול על לכידותה, על תחושת האחדות הבסיסית והשותפות הבסיסית. אי אפשר לדבר על לכידות אמיתית בין עשירים מופלגים לעניים מרודים, לכן כל כך מדאיג נושא העוני בחברה הישראלית ויותר מכך מדאיגים ממדי אי השוויון. לפי מדד ג'יני חוסר השוויון אצלנו הוא הגדול ביותר בכל העולם המערבי - 0.39 לעומת ממוצע של 0.31 בארצות המפותחות החברות בארגון ה-OECD. לכן הממשלה הזאת הכריזה על מערכה לצמצום העוני ועל צעדים המיועדים לטפל טיפול שורש בכמה מחוליה הקשים ביותר של החברה הישראלית.

המועצה הלאומית לכלכלה, בראשותו של פרופ' מנואל טרכטנברג, גיבשה כבר ביחד עם משרד האוצר, בנק ישראל ומשרדי ממשלה שונים אג'נדה חברתית כלכלית לשנים 2008-2010, שכותרתה צמצום העוני תוך עידוד הצמיחה. התוכנית כוללת לראשונה יעדים חברתיים כלכליים אשר יצטרפו ליעדים המקרו-הכלכליים הקיימים, יעד האינפלציה ויעד הגירעון. היעד הראשון הוא צמצום תחולת העוני ל-17.2% לעומת 20.2% עד שנת 2010. זו פעם ראשונה שאנחנו מגדירים יעד מדיד שניתן לבחון אם הגענו אליו או נכשלו בהשגתו. מדובר בירידה שנתית ממוצעת של אחוז אחד בשיעור העוני בשנים 2008-2010. עמידה ביעד הזה תעלה מעל לקו העוני כ-60,000 משפחות, 242,000 נפשות, ומתוכן 115,000 ילדים. עמידה ביעד הזה תחזיר את רמתו של העוני לזו שהיתה לפני עשר שנים.

היעד השני הוא הגדלת שיעור התעסוקה, שדובר בו רבות, בגילאי 25-64 ל-71% עד לסוף שנת 2010 לעומת 68% כיום. כלומר, עלייה שנתית ממוצעת של אחוז אחד בשיעור התעסוקה בשנים 2008-2010. עמידה ביעד הזה תביא לכניסתם של למעלה מ-92,000 חודשים בגילאים הללו למעגל התעסוקה ותעלה את שיעור התעסוקה בישראל לרמה הממוצעת במדינות ה-OECD. השגת יעד התעסוקה צפויה להוסיף בין 1.3% ל-2% לתוצר המקומי הגולמי, בין 8 ל-12 מיליארד שקלים, להביא לתוספת משמעותית בהכנסות המדינה ולחיסכון בתשלום הקצבאות.

לשם השגת היעדים יופעלו צעדים כלכליים וחברתיים מגוונים, וביניהם עידוד הפריון והחדשנות בתעשיות המסורתיות ובשירותים, טיפול במוקדי עוני בשני המגזרים מוכי העוני בחברה הישראלית - מגזר המיעוטים והמגזר החרדי; מגזרים אלה מהווים כרבע מאוכלוסיית המדינה אך 55% מאוכלוסיית העניים במדינה. צעדים נוספים הם הקניית כלים פרטניים להשתלבות בתעסוקה בשיטות ובדרכים יעילות יותר מבעבר, מס הכנסה שלילי, אכיפת חוקי עבודה כמו שכר מינימום ושעות נוספות כדי למנוע את המצב הקיים היום של עובדים הממשיכים לסבול מעוני למרות היותם אנשים עובדים, צמצום נוסף במספר העובדים הזרים וייעול מערך הקצבאות.

תרומה ממשית להגברת תחושת הלכידות בין חלקיה השונים של החברה הישראלית נשיג על-ידי קירובם של יישובי הפריפריה למרכז הארץ. מה שקורה בארץ בשנים האחרונות בתחום התשתיות התחבורתיות הוא ממש מהפכה, זאת תוכנית הקורמת עור וגידים בהשקעות ענק ומחברת את יישובי הפריפריה בדרומה וצפונה של הארץ אל אזור המרכז, אל הלב העסקי והכלכלי של המדינה. את המהפכה הזאת אנחנו משיגים באמצעות הרחבת רשת הכבישים, בניית מנחתים חדשים ובעיקר באמצעות פיתוח מואץ, בקצב שלא היה כמותו, של רשת הרכבות הארצית. מסילות הברזל והכבישים החדשים מביאים אל יישובי הפריפריה לא רק נוסעים אלא גם בשורה - חיבורן אל מרכזי התעסוקה והעסקים, חיבור שמשנה מן היסוד לא רק את הדימוי שלהן אלא גם את המציאות הכלכלית והתעסוקתית שבתוכה הן פועלות. המרחקים הגיאוגרפיים בארץ הם מרחקים מבוטלים, עיקר המרחקים הם מרחקים מנטליים, ורשת קווי הרכבת החדשים מבטלת את המרחקים המנטליים האלה. אלה מרחקי תדמית בין מי שהיו בעבר עיירות פיתוח רחוקות לבין המרכזים הגדולים של הארץ, בעיקר בתל אביב וירושלים.

אנחנו אומרים "ילדינו הם עתידנו". איזה עתיד מובטח לילדים שלנו ואיזה עתיד מובטח לנו כחברה אם לא נסייע לילדים להיחלץ ממצבי הסיכון שבהם נתונים 330,000 מהם? כדי להתמודד עם השאלות האלה החלטתי לטפל בצורה מערכתית מסודרת באוכלוסיית הילדים בסיכון ובאוכלוסיית הילדים בגיל הרך בארץ. אני מאמין שתוך שנתיים נגשים באופן מלא את הדו"ח של פרופ' הלל שמיד ושל הוועדה שבראשה הוא עמד, אשר בדקה את מצבם של הילדים ובני הנוער בסיכון. הוריתי למערכת המקצועית ליישם באופן מיידי את המלצות הוועדה, תוך הקצאת משאבים בהיקף של 400 מיליון שקלים בשנים 2007-2008. אני מתכוון לראות ביישום המסקנות האלה, תוך הרחבת מסגרת הטיפול בילדים מגיל לידה עד גיל 6, צעד ראשון בדרך לפתרון הבעיות החברתיות שלנו והתמודדות עם בעיית העוני בחברה הישראלית.

לצד זה תפעל הממשלה לשדרוג החינוך במדינת ישראל, על כל רבדיו, כולל ביצוע רפורמה נרחבת בדרכי הכשרת המורים והחייאת החינוך המקצועי. הגענו כבר להסכם עם הסתדרות המורים לביצוע הרפורמה במערכת החינוך. ההסכם כולל שינוי ניכר בדפוסי הפעילות של המורים, תוך ביצוע מהפך דרמטי ברמות השכר שלהם. מאמץ מיוחד יוקדש לקידום ההשכלה הגבוהה בארץ, על-פי הרפורמה שמגובשת במסגרת ועדת שוחט, שנמצא יחד עמנו. אנחנו חייבים להחזיר את העולם האקדמי הישראלי אל הצמרת העולמית. איננו יכולים להרשות לעצמנו פחות מזה.

גבירותיי ורבותיי, חוסן חברתי איננו מושג מופשט. הוא דבר מוחשי מאוד, שנבחן כמובן בעיתות משבר. בשנה האחרונה עומד למבחן קשה מבעבר חוסנם של יישובי עוטף עזה, ובראש וראשונה העיר שדרות. זהו המבחן הקשה של טרור, של ירי הקסאמים, המבקש להכניע את ישראל באמצעות פגיעה באזרחים חפים מפשע, תוך ניצול רגישותה לחיי תושביה. רגישות זאת מנוצלת גם באמצעות חטיפה של חיילינו, ניהול משא ומתן לגבי קבלת מידע על מצבם ושחרור קטעי קלטות מוכתבים מראש. העובדה שלשם שחרורו של גלעד שליט דורשים אנשי הטרור מאיתנו לשחרר מאות ארכי-מרצחים אומרת הכל על ההבדל ביחס לחיי אדם. איננו מתביישים ברגישות הזאת, אנחנו גאים בה, אבל אין זה אומר שניכנע לכל סחטנות. רגישות לחיי אדם אין פירושה חולשה. נשקול את צעדינו בזהירות, תוך איזון בין הרצון להביא לשחרור המהיר ככל האפשר של גלעד, אודי ואלדד, ובין הצורך לשמור על האינטרסים האחרים של מדינת ישראל.

כך גם בעניין מיגון הבתים בעוטף עזה. להיענות לדרישה למגן את כל המבנים באזור עוטף עזה במיגון מקסימלי יהיה בעיני צעד לא נכון, בדיוק כמו היענות לדרישה לפתור את בעיית הקסאמים בשדרות באמצעות מחיקת בית חאנון ויישובים נוספים ברצועת עזה מעל פני האדמה. אם נשקיע את כל משאבי הביטחון במיגון, הדבר יבוא בהכרח על חשבון צורכי ביטחון חיוניים אחרים. מדינה לא יכולה למגן עצמה לדעת כי אין לדבר גבול. מיגון הבתים נועד להגביר את תחושת הביטחון בקרב תושבי האזור, ואכן הממשלה פועלת בעניין זה באופן מדוד באזורים מוכי רקטות. אבל תחושת הביטחון מורכבת מהרבה יותר מקירות בטון עבים. היא בנויה מעתיד בטוח, מצב כלכלי איתן, בריאות טובה, אופק מבטיח לילדים, סביבה חברתית איכותית בקהילה שאין

בה אלימות. הצעדים שעשינו, ואנחנו ממשיכים לעשות, מיועדים להשיג את כל אלה ובכך להגביר את תחושת הביטחון של כל תושבי ישראל, כולל תושבי עוטף עזה.

עלינו לומר ביושר לתושבי שדרות ואזור עוטף עזה - איננו יכולים, בטווח הזמן הקצר, לספק לכם את כל הביטחון האישי שהיינו רוצים לתת לכם. החיים במדינת ישראל כרוכים בסיכון ביטחוני מסוים, ומי שבוחר לחיות במדינת היהודים לוקח על עצמו סיכון זה. עדיין הסיכון הזה נמוך לאין ערוך מכל הסיכונים והאיומים שמאיימים על הקיום היהודי בכל מקום אחר בעולם. אנחנו מצפים מתושבי ישראל לזכור זאת ולהפגין אותה יכולת עמידה בסיכונים ובסכנות שהעם ישראל הפגין בכל שישים שנות קיום המדינה, ובתקופות קשות פי כמה וכמה. מותר לנו לצפות מראשי הציבור וגם מכלי התקשורת ההמוניים לגלות את האחריות המתבקשת ולא לעודד, אפילו לא בשתיקה, תביעות ששום ממשלה נורמלית איננה יכולה לקבל.

גבירותיי ורבותיי, כמעט על-פי כל התחזיות, 2007 תהיה השנה הרביעית ברציפות שבה ירשום המשק הישראלי שיעור צמיחה של למעלה מ-4.5%. תחזית בנק ישראל היא 5.1% צמיחה, ואמנם הצמיחה ברבע הראשון של 2007 היתה 6.3% בשיעור שנתי. נמשכת הירידה באבטלה, שיעור האבטלה באפריל 2007 היה 7.9%, הרמה הנמוכה ביותר מזה עשר שנים, מאז 1997. נשמר העודף המרשים בחשבון השוטף של מאזן התשלומים. בשנה שעברה נרשם עודף שיא של 6.8 מיליארד דולר, וברבע הראשון של 2007 העודף הוא של 1.7 מיליארד, כלומר אותו שיעור שנתי. האינפלציה נשארת נמוכה ביותר, בעוד שנרשם גידול ניכר בהשקעות הזרות בישראל, הן השקעות פיננסיות והן השקעות ישירות. נמשכת הגאות בבורסה הישראלית, ועובדה זאת, ביחד עם המשך ההשקעות הזרות, מעידה על כך שהמשקיעים חוזים שהצמיחה הקיימת תימשך.

ביצועיה של הכלכלה הישראלית בשעות משבר מעידים על עמידות מרשימה בזעזועים בהשוואה למדינות אחרות. אנחנו נמשיך בניהול מדיניות פיסקלית אחראית, בין היתר כדי להביא באופן מדורג להקטנת היחס חוב-תוצר עד לרמה של כ-60% מהתוצר בטווח הארוך, כמקובל במדינות שאנחנו רוצים להיות חלק מהן. ב-2006 הגענו לשיעור חוב לאומי של 86.7% מהתוצר, לעומת 102% ב-2003, והאומדן הוא שגם ב-2007 תהיה ירידה נוספת. צמצום החוב יפנה מקורות כספיים לסקטור הפרטי בשוק האשראי, ובטווח הארוך יותר יקטין את הריבית במשק, מה שיביא להקלה משמעותית על נטל המימון של משקי הבית, בעיקר בנושא המשכנתאות.

אבקש לסיים בנימה אישית. יום-יום כמעט חיינו מיטלטלים בתוך סערות רגשיות, איומים משמעותיים מבחוץ, ויכוחים ונרגנות מבית, לעתים עד כדי איבוד קני המידה הנכונים וגלישה להתלהמות חסרת כל הצדקה, הן ביחסים שבין אדם לחברו והן באווירה הציבורית הכוללת. נכון, לא תמיד קל ולעתים הגודש מאיים לשבש את מאזן החיים הרצוי, אך נדמה לי שהגענו כבר לבשלות המאפשרת לנו להפסיק להתלונן בלי סוף ולהלקות את עצמנו ואת זולתנו בתאוה שאינה יודעת שובעה. מותר לנו להסתכל קדימה, מבעד לחשרת העבים שמאיימת עלינו, ולראות את האור והתקווה, הסיכוי וההזדמנות, ולדעת שזה נתון בידינו, ובידינו בלבד. תודה רבה.

היו"ר אריק כרמון:

תודה רבה, אדוני ראש הממשלה. אני משוכנע שאנחנו נזדמן לכאן יחד איתך, במושב ראש הממשלה בכנס ה-16 של פורום קיסריה ב-2008. תם הכנס ה-15 של פורום קיסריה.

ראש הממשלה אהוד אולמרט:

לפני שאתם מתפזרים - עכשיו זה לא חלק מהנאום, אבל תרשו לי בכל זאת עוד מילה. אני כבר כמה וכמה שנים מזדמן לכנס הזה - אני מודה, מדי פעם בתפקיד אחר - אני אולי אחד האנשים שחוו את הכנס הזה מפרספקטיבות שונות יותר ממרבית המשתתפים, גם אם יש כאן ודאי ותיקים ממני. אני חושב שמה שעושה המכון לדמוקרטיה בראשותך, אריק כרמון, הוא דבר מרשים ביותר. אני חושב שהכנס הזה מהווה במה רצינית, מרשימה מאוד, לליבון אחראי ויסודי של כמה מהבעיות היותר חשובות שמעיקות על החברה הישראלית. אני יודע שאתה לא עושה ולא מארגן את הכנס הזה לבד, כמו לא את יתר הכנסים שבאחדים מהם אני מתכבד להשתתף במהלך השנה, אבל אני לא יכול שלא להביע הערכה אישית עצומה ליוזמה שלך, למאמץ המיוחד שאתה עושה ולהישגים החשובים של המכון הישראלי לדמוקרטיה, שבהחלט תורמים תרומה מאוד חשובה גם לחברה הישראלית וגם לממשל הישראלי. תודה רבה, אני בטוח, בשם כל הנוכחים.

היו"ר אריק כרמון:

